

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 14^{ΗΣ} ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1963

ΠΡΟΕΔΡΙΑ Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΙΑΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΝΤΕΠΙΣΤΕΛΛΟΝΤΟΣ ΜΕΛΟΥΣ Κ. ΑΛΕΞ. Π. ΚΑΒΒΑΔΙΑ

Ἡ ἰατρικὴ ἐξελίσσεται δυνάμει δύο παραγόντων, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐμπειρικῶν εὐρημάτων, κλινικῶν καὶ ἐργαστηριακῶν, ἀφ' ἑτέρου Γενικῶν Ἀρχῶν. Οἱ δύο αὐτοὶ παράγοντες εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖοι. Εἰδικῶς ἐμπειρικὰ εὐρήματα ἄνευ γενικῶν ἀρχῶν δὲν δημιουργοῦν Ἐπιστήμην. Οἱ προελληνικοὶ λαοί, εἰδικῶς οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι, μᾶς ἀφῆκαν πολλὰς κλινικὰς καὶ θεραπευτικὰς παρατηρήσεις, ἀλλὰ δὲν εἶχον τὴν δύναμιν τῆς διανοίας νὰ συναρμόσουν αὐτὰς εἰς γενικὰς ἀρχάς. Αὐτὴν τὴν δύναμιν εἶχον οἱ Ἕλληρες οἴτινες, συναρμόσαντες τὰ ἐμπειρικὰ εὐρήματα τῶν ἀρχαίων λαῶν καὶ τὰ ἰδικά των, ἐδημιούργησαν τὴν Ἰατρικὴν Ἐπιστήμην. Διὸ δικαίως γράφει ὁ Charles Daremberg: «Ἡ ἰατρικὴ ὅπως τὴν ἐννοοῦμεν σήμερον εἶναι καθαρὸν δημιούργημα τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος».

Ἐμπειρικὰ εὐρήματα εἶναι οἱ λίθοι, Γενικαὶ Ἀρχαὶ τὸ σχέδιον τοῦ ἀρχιτέκτονος. Ὅπως ὁ ἀρχιτέκτων διὰ τὸ σχέδιόν του λαμβάνει ὑπ' ὄψιν, ἀφ' ἑνὸς μὲν τοὺς λίθους οἴτινες προσφέρονται εἰς αὐτόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διαφόρους συνθήκας, ὡς π.χ. κλιματικὰς, οὕτω καὶ αἱ Γενικαὶ Ἀρχαὶ τῆς Ἰατρικῆς ἐξαρθῶνται, ἀφ' ἑνὸς ἀπὸ τὰ ἐμπειρικὰ εὐρήματα καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀπὸ διαφόρους ἄλλας συνθήκας, εἰδικῶς ἀπὸ τὴν φιλοσοφικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀτμόσφαιραν.

Σήμερον ἡ φιλοσοφικὴ ἀτμόσφαιρα μεταβάλλεται καὶ ἡ φιλοσοφικὴ σκέψις συγκεντρώνεται εἰς τὸν ἄνθρωπον. Εἴμεθα εἰς τὴν περίοδον τῆς «Philosophie du Concret». Ἡ κοινωνικὴ ἀτμόσφαιρα μεταβάλλεται ἐντόνως καὶ ἐπειδὴ ἡ Ἰατρικὴ εἶναι ἐπιστήμη ἐν δράσει καὶ ἡ δράσις αὐτῆς εἶναι κοινωνικὴ, αἱ κοινωνικαὶ μεταβολαὶ ἐπιδρῶν ἰσχυρῶς ἐπὶ τῶν Γενικῶν Ἀρχῶν τῆς Ἰατρικῆς.

Εύρισκόμεθα εἰς περίοδον κοινωνικῆς διαταράξεως, ὀφειλομένης εἰς τὴν γιγαντιαίαν ἐξέλιξιν τῆς τεχνολογίας, τὴν ἐκβιομηχάνησιν ὄλων τῶν χωρῶν, τὴν ἐμφάνισιν ἰσχυρᾶς ἐργατικῆς « προλεταριανῆς » τάξεως, τὴν δυστυχίαν ἢ ὅποια μαστίζει τὰ τρία τέταρτα τῆς ὑψηλῆς ἀπὸ πείναν, καταστροφᾶς, βαρβαρότητας, πολέμου, οικονομικῶν χάος καὶ τὴν σπάθην τοῦ Δαμοκλέους, τοῦ πυρηνικοῦ πολέμου. Δὲν δυνάμεθα νὰ σκεπτόμεθα καὶ νὰ ἐξασκῶμεν ἰατρικὴν ὅπως ἐσκεπτόμεθα καὶ ἐξησκοῦμεν ἰατρικὴν καὶ πρὸ τριάκοντα ἐτῶν ἀκόμη. Χρειάζεται νὰ ἐπανεξετάσωμεν τὰς ἰατρικὰς ἀρχάς, τὰς ἰατρικὰς ἀξίας, καὶ νὰ μεταβάλωμεν αὐτάς, χρειάζεται, διὰ νὰ μεταχειρισθῶμεν τὴν ἔκφρασιν τοῦ Nietzsche, μία *Umwertung der Werte*.

Σκοπὸς αὐτῆς τῆς ὀμιλίας εἶναι ἡ μελέτη μιᾶς ἀπόψεως τῶν Γενικῶν ἰατρικῶν Ἀρχῶν, τῆς σχέσεως τῆς Ἰατρικῆς πρὸς τὰς Ἀνθρωπολογικὰς ἐπιστήμας.

ΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ

Ὁ ὅρος Ἀνθρωπολογία ἐν τῇ ἀρχικῇ καὶ κυρίᾳ αὐτοῦ σημασίᾳ, ὡς εὐρίσκεται εἰς τὸ ἔργον τοῦ Κάντ, σημαίνει τὴν ἐπιστήμην, σκοπὸς τῆς ὁποίας εἶναι ἡ μελέτη τοῦ Ἀνθρώπου ὡς ἀνθρώπου, δηλαδὴ ὡς χωριζόμενον ἀπὸ τὸ ζῶϊκόν βασιλεῖον, ἐπομένως τοῦ Ἀνθρώπου ὡς διανοίας, δημιουργικῆς δυνάμεως, ἐλευθερίας, πνεύματος. Ἀνθρωπολογικαὶ Ἐπιστήμαι εἶναι συνεπῶς αἱ εἰδικαὶ ἐπιστήμαι αἱ ὁποῖαι μελετοῦν τὸν ἄνθρωπον ὑπὸ αὐτὴν τὴν ἄποψιν καὶ τὰ προϊόντα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ δημιουργικῆς δυνάμεως.

Εἶναι ἡ Φιλοσοφία, ἡ Ἱστορία καὶ Ἀρχαιολογία, αἱ Κοινωνικαί, Πολιτικαὶ καὶ Νομικαὶ Ἐπιστήμαι, ἡ Φιλολογία, συναφεῖς μελέται καὶ αἱ λεγόμεναι Καλαὶ Τέχναι. Αὐτὴν τὴν σημασίαν θὰ διατηρήσω εἰς αὐτὴν τὴν ὀμιλίαν καὶ ὄχι τὴν ἔννοian τὴν ὅποian ἔδωκεν ἀδίκως ὁ Broca κατὰ τὸ 1870 εἰς μίαν περίοδον ὑπερθετικισμοῦ ὡς ἐπιστήμης — ἢ μᾶλλον μίγματος ἐπιστημῶν — τῆς ὁποίας σκοπὸς εἶναι ἡ μελέτη τῆς Ἀνθρωπίνης Μορφολογίας καὶ τῆς Κοινωνιολογίας τῶν πρωτογόνων λαῶν.

Ἀνθρωπολογικαὶ Ἐπιστήμαι εἶναι αἱ *Geisteswissenschaften* τοῦ Dilthey. Ὁ μέγας αὐτὸς φιλόσοφος τοῦ ὁποίου τὸ ἔργον σημειώνει ἐποχὴν εἰς τὴν Ἐπιστημολογίαν διήρσεε τὰς ἐπιστήμας εἰς δύο ομάδας. Ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰς *Physikalische Wissenschaften*, τὰς Φυσικὰς Ἐπιστήμας, ἀσχολουμένας μὲ τὸν φυσικὸν κόσμον καὶ συνεπῶς μὲ τὸν Ἀνθρώπον ὡς ἀνήκοντα εἰς τὸν φυσικὸν κόσμον, καὶ τὰς *Geisteswissenschaften*, τῶν ὁποίων σκοπὸς εἶναι ὅ,τι περιέγραφα διὰ τὰς Ἀνθρωπολογικὰς Ἐπιστήμας. Ἐπειδὴ τὸ Γερμανικὸν *Geist* δὲν ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα, δὲν μεταχειρίζομαι τὸν ὄρον Πνευματικαὶ ἐπιστήμαι. Ἡ καλύτερα καὶ ἐκφραστικωτέρα μετάφρασις τῶν *Geisteswissenschaften* εὐρίσκεται εἰς τὰς γλώσσας τὰς στηριζόμενας ἐπὶ τῆς Λατινικῆς *Humanités, Sciences humaines*.

Τὸ σπουδαιότερον σημεῖον τοῦ ἔργου τοῦ Dilthey εἶναι ὅτι ἔδωκεν εἰς αὐτάς τὰς Ἀνθρωπολογικὰς ἢ Οὐμανιστικὰς μελέτας, αἱ ὁποῖαι πρότερον ἐκαλοῦντο Artes, τὴν ἐπιστημονικὴν σφραγίδα. Εἶναι τῷ ὄντι ἐπιστήμαι, ὅσον θετικαὶ εἶναι αἱ θετικαὶ ἐπιστήμαι. Ὁ σκοπὸς των, ἡ μέθοδός των, διαφέρει τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς μεθόδου τῶν νῦν λεγομένων θετικῶν ἐπιστημῶν, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ἀφαιρεῖ αὐτὴν τὴν ἐπιστημονικὴν φύσιν. Ἀξιοσημεῖωτον εἶναι τὸ ὅτι ὁ Dilthey περιλαμβάνει εἰς αὐτάς τὰς Ἀνθρωπολογικὰς ἐπιστήμας τὴν Λογοτεχνίαν καὶ τὰς Καλὰς τέχνας, διότι ἀντελήφθη ὅτι ὁ λογοτέχνης, ὁ ποιητής, ὁ ζωγράφος, ὁ γλύπτης, ὁ ἀρχιτέκτων, μᾶς διδάσκουν περὶ τῆς Ἀνθρωπίνης φύσεως πολλὰ τὰ ὁποῖα αἱ θετικαὶ ἐπιστήμαι δὲν μᾶς διδάσκουν.

Η ΙΠΠΟΚΡΑΤΙΚΗ ΙΑΤΡΙΚΗ

Ἐξ ἀρχῆς, ἡ Ἑλληνικὴ ἰατρικὴ ἐστηρίζετο ἐπὶ τῶν Φυσικῶν καὶ τῶν Ἀνθρωπολογικῶν ἐπιστημῶν. Εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ἱπποκράτους, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει μεγαλοφυᾶ σύνθεσιν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ἰατρικῆς, ἡ θετικὴ, φυσικὴ ἄποψις εὐρίσκειται εἰς τὰς κλινικὰς παρατηρήσεις — ὅπου διὰ πρώτην φοράν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ ἐφαρμόζεται ἀκριβῆς θετικὴ ἐπιστημονικὴ μέθοδος— καὶ ἡ Ἀνθρωπολογικὴ ἄποψις ἀναπτύσσεται εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἱπποκρατικῆς συλλογῆς. Ἄλλωστε, ἀναγινώσκομεν εἰς τὸ Ἱπποκρατικὸν « περὶ Ἐῶσχημοσύνης », Ἐπὶ δεῖ ἀναλαμβάνοντα τουτέων τῶν προειρημένων μετὰγειν τὴν σοφίην εἰς τὴν Ἱητρικὴν καὶ τὴν Ἱητρικὴν εἰς τὴν σοφίην. Ἱητρὸς γὰρ φιλόσοφος ἰσόθεος. Οὐ πολλὰ γὰρ διαφοραὶ ἐπὶ τὰ ἔτερα. Χάρις εἰς αὐτὸν τὸν συνδυασμὸν ἐξελλίσσεται μίᾳ μεγάλῃ Ἱατρικῇ.

Ὁ Ἱπποκράτης θεωρεῖ τὸν ἄνθρωπον ὡς ἐνοποιημένον ὄργανισμὸν, σῶμα καὶ ψυχὴν, « φύσιν », εὐρισκόμενον εἰς ἓν εἰδικὸν ἀτομικὸν περιβάλλον φυσικόν, κοινωνικόν, ἱστορικόν, « κατάστασιν ».

Θεωρεῖ τὴν νόσον προερχομένην ἀπὸ βιαίας μεταβολὰς τοῦ περιβάλλοντος, αἰτίαι προκαλοῦν ὀλοκληρωτικὴν ἀντίδρασιν, ἀντίστασιν τοῦ ὄργανισμοῦ, ὄργανικὴν καὶ ψυχολογικὴν.

Ἐν τῇ πράξει στρέφει τὴν προσοχὴν του πρὸς τὸν ἄρρωστον, ὡς ἄτομον, καὶ ὄχι ὡς ἐν κεφάλαιον Νοσολογίας (τὴν Νοσολογίαν τὴν ὁποίαν μετὰ τῶν Κνιδίων εἰσήγαγεν ἐθεώρει ἀπλῶς τεχνητὴν ταξιῶμῃσιν παθολογικῶν φαινομένων) οὔτε ὡς ἀριθμὸν κλινικῆς. Ὅποῖος ἀνθρωπισμὸς ἀρχίζει εἰς τὰς κλινικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ Ἡρακλείδου, « ὃς κατέκειτο παρὰ Ἀριστοκύδει ». « Φιλίσκος ὤκει παρὰ τὸ τεῖχος κατεκλινῆ, τῇ πρώτῃ πυρετὸς ὀξύς ». « Σιληνὸς ὤκει ἐπὶ τοῦ πλαταμῶνος πλησίον τῶν Ἐδαλκίδεω. Ἐκ κόπων καὶ πότων καὶ γυμνασίων ἀκαίρων πῦρ ἔλαβε ». Δει-

κνύει εἰς αὐτὸ ὁ Ἱπποκράτης τὴν γενικὴν τάσιν τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ πνεύματος, τοῦ σεβασμοῦ τῆς προσωπικότητος, τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας παντὸς ἀνθρώπου.

Διαγνωστικῶς ὁ Ἱπποκράτης ζητεῖ νὰ καθορίσῃ τὰς μεταβολὰς τῆς «καταστάσεως», τοῦ περιβάλλοντος, καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀντιδράσεως τοῦ ὀργανισμοῦ, «τῆς φύσεως», τὸν τρόπον καὶ βαθμὸν τῆς ἀντιστάσεως εἰς τοὺς παθογόνους παράγοντας. Θεραπευτικῶς προσπαθεῖ, στηριζόμενος ἐπὶ τῆς Διαγνώσεως αὐτῆς τῆς ἀντιστάσεως, νὰ βοηθήσῃ αὐτήν, νὰ βοηθήσῃ τὴν Φύσιν «Φύσεις νούσων ἰατροί».

Δι' αὐτὴν τὴν Διάγνωσιν ἀναπτύσσει τὴν μέθοδον τῆς Κλινικῆς παρατηρήσεως, τὴν Ἱπποκρατικὴν κλινικὴν, ἡ ὁποία παραμένει ἡ κυρία ἰατρικὴ μέθοδος, καθ' ὅσον ἡ Ἱστορία ἀπέδειξεν, ὅτι, ὅταν ἀπομακρυνώμεθα ἀπὸ τὴν Κλινικὴν, περιπίπτομεν εἰς τὸ χάος. Καθορίζει ἐπίσης τὴν βασικὴν ἀρχὴν τῆς ἰατρικῆς πράξεως, τὴν πρῶτην συνάντησιν ἰατροῦ καὶ ἀρρώστου. Ἀντελήφθη ὅτι ἡ θεραπεία ἀρχίζει, ὅταν διὰ πρῶτην φορὰν ὁ ἀρρώστος ἀτενίζῃ τὸν ἰατρόν του καὶ ἐπιμένῃ ὅτι ἡ στάσις τοῦ ἰατροῦ δὲν πρέπει νὰ εἶναι στάσις ψυχροῦ παρατηρητοῦ, ἀλλὰ θερμοῦ φιλανθρώπου. «Ἦν γὰρ παρῆ φιλανθρωπὴ πάρεστι καὶ φιλοτεχνίη». Εἰς τὴν ζήτησιν τοῦ ἀσθενοῦς διὰ βοήθειαν πρέπει νὰ ἀνταποκριθῇ ὁ ἰατρὸς μετὰ βαθείας συμπαιθείας καὶ ἰσχυρᾶς θελήσεως, νὰ πράξῃ ὅ,τι εἶναι δυνατὸν διὰ νὰ τὸν ἀνακουφίσῃ. Μόνον τοιοῦτος τρόπος συναντήσεως ἰατροῦ-ἀρρώστου φέρει λυσιτελεῖ διὰ γνώσιν καὶ θεραπείαν.

Η ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑΚΗ ΚΑΙ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΚΗ ΙΑΤΡΙΚΗ

Ἡ Ἱπποκρατικὴ μέθοδος ἐδέσποσε τῆς ἰατρικῆς σκέψεως καὶ δράσεως ἀπὸ τοῦ 4ου αἰῶνος π.Χ. μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ 19ου αἰῶνος, εἴκοσι τρεῖς αἰῶνας.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς ὅμως τοῦ 19ου αἰῶνος, νέα μέθοδος εἰσέδυσεν εἰς τὴν Ἱατρικὴν, ἡ Ἐργαστηριακὴ καὶ Πειραματικὴ μέθοδος, ἡ ὁποία ἐστηρίχθη ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἐπιτελέσει γιγαντιαίας προόδους κατόπιν τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 17ου αἰῶνος, ἧς προεξήρξαν ὁ Κέπλερ, ὁ Γαλιλαῖος, ὁ Νεύτων.

Πρῶτον, οἱ Παρισιοὶ Κλινικοὶ τῆς Ναπολεοντείου ἐποχῆς, ὡς ὁ Bichat, ὁ Corvisart, ὁ Laennec, ἐμπνευσθέντες ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ Ἰταλοῦ Morgagni, εἰσήγαγον τὴν Παθολογικὴν ἀνατομίαν εἰς τὴν μελέτην τῶν νόσων καὶ ἔδωκαν μεγαλυτέραν ἀκρίβειαν εἰς τὴν κατανόησιν τῶν νόσων καὶ τὴν Κλινικὴν ἐξέτασιν. Κατὰ τὸ μέσον τοῦ 19ου αἰῶνος, ὁ Claude Bernard ἐν Παρισίοις, ὁ Johannes Müller ἐν Βερολίνῳ, ἀνεξωπύρωσαν τὴν πειραματικὴν μέθοδον καὶ ἐπέτυχον σαφεστέραν ἀντίληψιν τοῦ μηχανισμοῦ τῶν νόσων καὶ τῆς ἐπιδράσεως τῶν θεραπευτικῶν παρα-

γόντων. Εἰς τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνος, αἱ ἀνακαλύψεις τοῦ Pasteur προσδιώρισαν τὰ αἷτια πολλῶν βαρέων νόσων καὶ ἔθεσαν τὰς βάσεις τῆς καταπολεμήσεώς των. Ἐκτοτε, ἀνεπτύχθησαν ἀλματωδῶς αἱ ἐργαστηριακαὶ μέθοδοι, αἱ ὁποῖαι φέρουν μεγάλην ἀκριβείαν εἰς τὴν Διάγνωσιν καὶ ἡ ἀνάπτυξις αὕτη ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον.

Ἡ Πειραματικὴ καὶ Ἐργαστηριακὴ μέθοδος ἥλλαξε τὴν ὄψιν τῆς ἰατρικῆς. Προεκάλεσε μεγάλους θριάμβους καὶ ἐνθουσιασμόν. Ἐδικαιολογεῖτο ὁ Bouchard εἰς τὸ ἐναρκτήριον μάθημά του ἐν Παρισίοις, νὰ εἴπῃ «Ἐδύτηξίς εἶναι σήμερον ὅσοι ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν Ἰατρικὴν». Ἐθεωρήθη ὅτι ἡ Ἰατρικὴ ἦτο ἀποκλειστικῶς θετικὴ, φυσικὴ ἐπιστήμη, καὶ ὡς τοιαύτη μόνον, ὡς Naturwissenschaft ἠδύνατο νὰ προχωρήσῃ.

Η ΙΑΤΡΙΚΗ ΚΡΙΣΙΣ

Ἀλλὰ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 20οῦ αἰῶνος, ὁ ἐνθουσιασμός ἤρχισε νὰ καταπίπτῃ. Πολλοὶ Κλινικοὶ παρετήρουν, ὅτι ἡ πρόοδος τῆς ἰατρικῆς διὰ τῆς ἐργαστηριακῆς καὶ πειραματικῆς μεθόδου —ὡς ἤρχισε σχεδὸν ἀποκλειστικῶς νὰ ἐφαρμόζεται— ἐδέικνε σημεῖα, ὅτι εἶχε σταματήσει εἰδικῶς διὰ τὴν Θεραπευτικὴν. Εἴχομεν συλλέξει βότσαλα εἰς τὴν ἀκτὴν, ἀλλὰ ἔμενεν ἄγνωστος ὁλόκληρος ὠκεανὸς ἔμπροσθέν μας. Κάπου ἐσκοινοῦμεν.

Ἐσκοινοῦμεν, διότι ἡ πειραματικὴ καὶ ἐργαστηριακὴ μέθοδος εἶναι ἀναλυτικὴ καὶ ἡ ἰατρικὴ ζητεῖ σύνθεσιν. Εἶναι μέθοδος ἡ ὁποία καθορίζει μετὰ ἀκριβείας μέρη τοῦ ὄργανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἂν καθορίσῃ ὅλα τὰ μέρη δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μᾶς δώσῃ ὅ,τι ζητοῦμεν, τὴν Διάγνωσιν τοῦ ὅλου, διότι ὡς ὁ Ἀριστοτέλης ἐδίδαξε, τὸ ὅλον εἶναι περισσότερον ἀπὸ τὸ ἄθροισμα τῶν μερῶν. Ὁ Ἀνθρώπινος ὄργανισμός εἶναι δυναμικότης, ἐντελέχεια, καὶ αὐτὴν τὴν δυναμικότητα, τὴν ἐντελέχειαν, δὲν ἀποκαλύπτει τὸ ἐργαστήριον.

Ἐσκοινοῦμεν, διότι ἀπεμακρυνόμεθα ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον καὶ δὲν εἶναι δυνατόν εἰς τὴν Ἰατρικὴν, νὰ ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον. Οἱ κλινικοὶ τῆς γενεᾶς μου μετὰ φρίκης ἀναμνησκονται τὴν ἀρχαίαν Ἀμερικανικὴν ἰατρικὴν, λέγω ἀρχαίαν, διότι εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἤκμαζε μὲν κατὰ τὰς ἀρχὰς αὐτοῦ τοῦ αἰῶνος, ἀλλὰ οἱ Ἀμερικανοὶ ταχέως τὴν ἐγκατέλειψαν. Αὕτη συνίστατο εἰς τὸ νὰ συλλέγωνται διὰ ἓνα ἄρρωστον πολλαὶ ἐργαστηριακαὶ καὶ τεχνικαὶ παρατηρήσεις καὶ νὰ συλλέγωνται ἀπὸ ἓνα ἰατρὸν —ἢ ὡς σήμερον νὰ εἰσάγωνται εἰς ἓνα Computer— διὰ νὰ καθορισθῇ ἡ διάγνωσις. Πῶς ἦτο δυνατόν νὰ κάμωμεν διάγνωσιν παραλείποντες αὐτὸν τὸν ἄρρωστον, τὴν ἰδιοσύστασίν του, τὴν προσωπικότητά του, τὴν ἱστορίαν τῆς ζωῆς του, τὸ οἰκογενειακὸν καὶ κοινωνικὸν του περιβάλλον, τοὺς φόβους του

καὶ τὰς ἐλπίδας του ; Τὴν Ἴπποκρατικὴν ἀνθρωπιστικὴν ἰατρικὴν ἀντικαθίστα μία «ἀπανθρωπιστικὴ» ἰατρικὴ.

Ἡ ἀπογοήτευσίς τῶν κλινικῶν δι' ὅ,τι ἤλπιζον ἀπὸ τὰς ἐργαστηριακὰς καὶ πειραματικὰς μεθόδους ἔφερε τὴν λεγομένην Ἰατρικὴν κρίσιν, ἣ ὅποια ἦτο ὀξυτάτη τὰ ἔτη μετὰ τὸν πρῶτον Παγκόσμιον πόλεμον, καὶ διὰ τὴν ἐξέλωμεν ἀπὸ αὐτὴν τὴν κρίσιν, ἐζητήθη νὰ συνδυασθῇ ἡ πειραματικὴ καὶ ἐργαστηριακὴ μέθοδος μετὰ τῶν μεγάλων ἀρχῶν τοῦ Ἴπποκράτους. Ὁ Paul Leriche ἀνέκραξεν εἰς τὸ ἐναρκτήριον του μάθημα εἰς Παρισίους «Μεθυσμένη ἀπὸ ἀνάλυσιν καὶ νεωτερισμούς ἡ Ἰατρικὴ λαχταροῦ διὰ σύνθεσιν. Θέλει νὰ ἐπανεύρῃ τὴν ἀναπνοὴν τῆς εἰς τὴν σκιάν τοῦ πλατάνου τῆς Κῶ».

Μόνον ὀλίγα ὀνόματα θὰ ἀναφέρω ἀπὸ τοὺς Κλινικοὺς ἰατροὺς ποὺ ἐζήτησαν αὐτὸν τὸν συνδυασμὸν καὶ εἰδικῶς τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ ἐτέρου στηρίγματος τῆς Ἰατρικῆς, τῶν Ἀνθρωπολογικῶν ἐπιστημῶν.

Εἰς τὴν Γαλλίαν ὁ Bouchard καὶ κυρίως ὁ διδάσκαλός μου Albert Robin· εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὁ Osler καὶ ὁ Langdon Brown· εἰς τὴν Ἰταλίαν ὁ Dagioyanni καὶ ὁ Pende· εἰς τὴν Ἰσπανίαν ὁ Grigorio Maranon· εἰς τὴν Αὐστρίαν ὁ Aschner.

Ἠδύχησα νὰ εὐρεθῶ ἐν μέσῳ αὐτῆς τῆς ζυμώσεως· ὁ Albert Robin ἦτο διδάσκαλός μου, ὁ Langdon Brown, ὁ Pende, ὁ Maranon, ὁ Aschner φίλοι καὶ συνεργάται μου. Ἡ συμβολὴ μου ὑπῆρξε ἐλαχίστη. Προέτεινα δι' αὐτὸν τὸν συνδυασμὸν τὸν ὄρον Νεοἰπποκρατισμός, ὁ ὁποῖος ἐγένετο ἀμέσως δεκτός. Ἐπέμεινα εἰς τὸ ὅτι αὐτὸς ὁ συνδυασμὸς τῆς Ἴπποκρατικῆς ἰατρικῆς, μετὰ τῆς Ἐργαστηριακῆς καὶ Πειραματικῆς ἰατρικῆς δὲν ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀπλοῦς παραλληλισμός, ἀλλὰ σύνθεσις δυνάμει τῆς «Διαλεκτικῆς» τοῦ Hegel. Θέσις, Ἰπποκρατικὴ ἰατρικὴ. Ἀντίθεσις Ἐργαστηριακὴ καὶ Πειραματικὴ. Σύνθεσις προσαρμοζούσα τὰς κυριώτερας ἀρχὰς τῶν δύο μεθόδων, Νεοἰπποκρατισμός.

Συνέβη ὅ,τι πολλάκις συμβαίνει εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἐπιστήμης. Ὅσακις εὐρίσκειται ὄρος ἐκφραστικὸς διὰ μίαν ἰδέαν καὶ καθορίζεται σαφῶς αὐτὴ ἡ δόξα ἢ ἐξέλιξις βραίνει ὁμαλῶς. Μετὰ τὰς πρώτας μου ὀμιλίαις καὶ δημοσιεύσεις ἐν Λονδῶν, τὸ 1928, περὶ Νεοἰπποκρατισμοῦ, ἐκλήθην εἰς Παρισίους διὰ νὰ ὀμιλήσω περὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος καὶ ἐκεῖ, μετὰ τὴν πρώτην διάλεξίν μου, ἀπεφασίσθη ἡ ἰδρυσις Διεθνoῦς Ἐταιρίας Νεοἰπποκρατικῆς Ἰατρικῆς, διὰ νὰ ὀργανωθῇ αὐτὴ ἡ ἐπιστημονικὴ κίνησις. Πέντε Διεθνῆ συνέδρια Νεοἰπποκρατικῆς ἰατρικῆς ἔλαβον ἔκτοτε χώραν χάρις εἰς αὐτὴν τὴν Ἐταιρίαν.

Ἐνῶ ἡ Νεοἰπποκρατικὴ κίνησις ἐξελίσσετο εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὰς Μεσογειακὰς χώρας, ἀνάλογος κίνησις ἐλάμβανε χώραν εἰς Γερμανίαν. Ἦρξισε μονομερῶς διὰ τῆς μελέτης τῆς Ἰπποκρατικῆς ἀρχῆς τῆς ἰδιοσυστάσεως τοῦ ἀρρώστου ἀπὸ τὸν

Martin, τὸν Frederick Kraus, τὸν Theodore Brugsh καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τὸν Ernest Kretschmer. Ἀνεπτύχθη ὁμοῦς κυρίως ἀπὸ τὴν Σχολὴν τοῦ Ludwig Krehl τῆς Ἀϊδελβέργης καὶ ὠνομάσθη Ἀνθρωπολογικὴ Ἱατρικὴ, διότι ὁ Krehl καὶ ἡ σχολὴ του ἐτόνισαν τὴν Ἀνθρωπολογικὴν ἄποψιν εἰς τὴν Ἱατρικὴν σκέψιν καὶ δοῶσιν. Αὐτὴν τὴν Ἀνθρωπολογικὴν ἄποψιν ἀναπτύσσει ἀπὸ ἐτῶν ὁ διαπρεπὴς Ἰσπανὸς ἱστοριογράφος τῆς Ἱατρικῆς Pedro Lain Entralgo.

Νεοϊπποκρατισμός, Ἀνθρωπολογικὴ ἱατρικὴ, ἢ Ἀμερικανικὴ Ψυχοσωματικὴ Ἱατρικὴ, παριστάνουν τὴν σημερινὴν ἀντίληψιν τῆς ἱατρικῆς, διὰ τὴν ὁποίαν δυνάμεθα νὰ μεταχειρισθῶμεν τὸν ἐκφραστικὸν ὄρον τοῦ στρατάρχου καὶ φιλοσόφου Jan Smuts «ὀλιστικὴ Ἱατρικὴ» ἢ τὸν Γερμανικὸν ὄρον «Ganzheits Medizin». Ὁ Νεοϊπποκρατισμὸς ἔχει τὴν εὐρύτεραν σημασίαν.

Αὐτὴ ἡ ὀλιστικὴ κίνησις συναντᾷ δύο προσκόμματα εἰς τὴν ἐξέλιξίν της. Ἀφ' ἐνὸς μὲν γίνεται σύγχυσις μεταξὺ Νεοϊπποκρατισμοῦ καὶ Ἱπποκρατισμοῦ. Ὁ Ἱπποκρατισμὸς εἶναι μέγα στοιχεῖον εἰς τὴν σημερινὴν Ἱατρικὴν, ἀλλὰ ὁ πυρὴν τῆς ἱατρικῆς σκέψεως καὶ δοῶσεως παραμένει ἡ ἀκριβής, θετικὴ, Κλινικὴ καὶ ἡ Ἐργαστηριακὴ καὶ Πειραματικὴ Ἱατρικὴ. Δὲν θέλομεν νὰ ὑπάγωμεν ὀπίσω εἰς τὸν Ἱπποκράτην, ἀλλὰ ἔμπρὸς μὲ τὸν Ἱπποκράτην.

Ἀφ' ἑτέρου, ἐπὶ τῇ προφάσει τῆς Ἀνθρωπολογικῆς ἀπόψεως, πολλοὶ περιπλανῶνται εἰς ἀερολογίας καὶ πολλὰ ὑπέφεραν εἰς τὰ Νεοϊπποκρατικὰ Συνέδρια ἀπὸ φαντασιοπληξίας «ὁμοιοπαθητικῆς», «Naturheilkunde», «Κινεζικῆς ἱατρικῆς». Πάλιν ἡ Θετικὴ Κλινικὴ καὶ ἡ Ἐργαστηριακὴ καὶ Πειραματικὴ μέθοδος παραμένει ὡς ὁ πυρὴν, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἐπαρκῆ. Ὅταν θέλω νὰ ἀντιληφθῶ τὸ «ἐγὼ» μου, ἀπαντῶ πρῶτον τὸ σῶμα μου καὶ ἂν περιφρονήσω αὐτό, περιπλανῶμαι εἰς μίαν ἀόριστον ἰδεολογίαν.

ΑΙ ΑΡΧΑΙ ΤΟΥ ΝΕΟΪΠΠΟΚΡΑΤΙΣΜΟΥ

1) Ἡ Νεοϊπποκρατικὴ ἱατρικὴ ἐπαναφέρει εἰς τὴν ἱατρικὴν πράξιν τὴν συγκέντρωσιν τῆς διαγνώσεως καὶ θεραπείας εἰς τὸν ἄρρωστον ὡς ἄτομον. Ὁ ἄρρωστος δὲν εἶναι ἐν κεφάλαιον Νοσολογίας οὔτε φάκελος ἐργαστηριακῶν ἀναλύσεων οὔτε ἀριθμὸς κλίνης νοσοκομείου. Εἶναι ὁ «Φιλίσκος ὅστις ᾄκει παρὰ τὸ τεῖχος» «ὁ Σίληνός ὅστις ᾄκει ἐπὶ τοῦ πλαταμῶνος πλησίον τοῦ Ἐδάλκιδευ». Εἶναι ἀνεξάρτητον ἐλεύθερον πρόσωπον ποὺ ἔχει ἰδιαίτερον ἱστορίαν ζωῆς, ἰδιαίτερον ἰδιοσύστασιν σωματικὴν καὶ ψυχικὴν, ἰδιαίτερον περιβάλλον φυσικόν, κοινωνικόν, ἱστορικόν. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀνθρωπιστικὴ ἀρχὴ τοῦ Νεοϊπποκρατισμοῦ.

2) Ὁ Νεοϊπποκρατισμὸς ἐπαναφέρει τὴν Ἱπποκρατικὴν ἔννοιαν τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἐνοποιημένου ὀργανισμοῦ, εὐρισκομένου εἰς ἰδιαίτερον περιβάλλον καὶ τὴν ἔννοιαν

τῆς Νόσου ὡς ὀλικῆς ἀντιδράσεως τοῦ ὄργανισμοῦ. Ἡ συμβολή τῆς Πειραματικῆς καὶ ἐργαστηριακῆς ἰατρικῆς συνίσταται εἰς τὴν πειραματικὴν ἀπόδειξιν αὐτῶν τῶν δύο ἀρχῶν, πρὸ πάντων ὑπὸ τῶν Ἄγγλων φυσιολόγων καὶ εἰς τὴν ἀκριβεστέραν μελέτην τῶν τοπικῶν ἀλλοιώσεων εἰς τὰς ὁποίας ἀποκρυσταλλοῦται ἡ γενικὴ ἀντίδρασις τοῦ ὄργανισμοῦ.

3) Ὁ Νεοϊπποκρατισμὸς ἐπαναφέρει τὴν ὀλικὴν Διάγνωσιν. Πρῶτον γίνεται ἡ διάγνωσις τοῦ ἀρρώστου ὡς συνόλου. Ἐπειτα γίνεται ἡ ἀκριβῆς ἐξέτασις τῶν τοπικῶν ἀλλοιώσεων, ἀλλὰ πάντοτε μετὰ τῆς βλέψεως πρὸς τὸ ὅλον. Βαίνομεν «διαλεκτικῶς» ἀπὸ τὸ ὅλον εἰς τὰ μέρη καὶ ἀπὸ τὰ μέρη εἰς τὸ ὅλον. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅ,τι ἔγραφεν ὁ Γάλλος δραματικὸς συγγραφεὺς Sacha Guitry εἰς τὸ βιβλίον του περὶ τινῶν Παρισινῶν ἰατρῶν ἐνταῦθα ἀναφερόμενος εἰς τὸν διδάσκαλόν μου Albert Robin γράφει : «Οἱ μεγάλοι ἰατροὶ ἔχουν τάσιν νὰ εἰδικεύονται. Ὁ Vaquez θεραπεύει τὴν καρδίαν, ὁ Henriques τὸν στόμαχον· καὶ ὁ Albert Robin εἶχεν εἰδικευθῆ, ἢ εἰδικότης του ἦτο... ὁ ἄρρωστος !»

4) Ἡ ἰατρικὴ τῆς σήμερον ἐπαναφέρει τὰ πρωτεῖα τῆς Κλινικῆς ἢ ὁποία εἶχε παραμεληθῆ εἰς τὴν περιόδον τοῦ ὑπερθετικισμοῦ, διότι ἡ Κλινικὴ—ἢ βασικὴ Ἱπποκρατικὴ μέθοδος— εἶναι ἡ μόνη μέθοδος πὸν μᾶς δίδει τὴν ἔννοιαν τοῦ ὅλου. Τελεία Κλινικὴ ἐξέτασις καὶ Διάγνωσις ἔρχεται πρῶτον. Κατόπιν αὐτῆς τῆς ἐξετάσεως τίθενται ἐρωτήσεις εἰς τὸ ἐργαστήριον ἢ ἐν γένει δι' εἰδικὰς τεχνικὰς ἐρεῦνας καὶ ἀπὸ τὰς ἀπαντήσεις τοῦ ἐργαστηρίου ὁ Κλινικὸς κρίνει, ἔχων ὑπ' ὄψει τὸ ὅλον. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι τὸ ἐργαστήριον ἔχει δευτερεύουσαν σημασίαν. Πρόκειται ἀπλῶς περὶ ἐπιστημονικῆς σειρᾶς διὰ λυσιτελεστάτην διάγνωσιν. Κλινικὴ πρῶτον, ἐργαστήριον ἔπειτα, Κλινικὴ κριτικὴ ἐπεξεργασία διὰ τελικὴν Σύνθεσιν. Διὰ νὰ πορευθῶμεν κάπου εἶναι ἐξ ἴσου ἀναγκαῖα ἄμαξα καὶ ἄλογα. Ἀλλὰ πρέπει τὰ ἄλογα νὰ εἶναι ἔμπροσθεν τῆς ἀμάξης. Παραφράζοντες τὸν Δημοσθένη δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, εἰς τὴν Ἱατρικὴν τὸ πρῶτον εἶναι ἡ Κλινικὴ, τὸ δεύτερον ἡ Κλινικὴ, τὸ τρίτον ἡ Κλινικὴ.

5) Ἡ Θεραπευτικὴ τῆς σήμερον βασίζεται ἐπὶ τοῦ τρόπου καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀντιστάσεως σωματικῆς καὶ ψυχικῆς τοῦ ἀρρώστου. Βασίζεται εἰδικῶς ἐπὶ τῆς πρωτοπορείας αὐτῆς τῆς ἀντιστάσεως, τῆς σωματικῆς καὶ ψυχικῆς ἰδιοσυστάσεως τοῦ ἀρρώστου. Ἀκριβεῖς διαγνωστικαὶ κλινικαὶ καὶ ἐργαστηριακαὶ μέθοδοι ἀπαιτοῦνται. Δὲν θεραπεύομεν ἐν κεφάλαιον Νοσολογίας καὶ δὲν ἐκφράζομεν τυφλὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς φαρμακολογικῆς ἐρένης ἢ τὰς διαφημίσεις τῶν φαρμακευτικῶν ἐταιριῶν. Ἀποφεύγομεν μίαν γελοίαν πολυφαρμακίαν, ἐνδείξιν ἀνικανότητος διὰ διάγνωσιν. Ἀποφεύγομεν νὰ ἐφαρμόσωμεν ἰσχυρὰ φάρμακα ἄνευ ἀκριβοῦς διαγνωστικῆς, διότι ἄλλως αὐτὰ τὰ φάρμακα - καὶ ἔχομεν δυστυχῶς πολλὰ παραδείγματα - γίνονται ἐπικίνδυνα.

ΣΩΜΑ. ΔΙΑΝΟΙΑ. ΠΝΕΥΜΑ

Χάρις εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς Ἱατρικῆς σκέψεως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς «Ἱατρικῆς κρίσεως» τῆς περιόδου τοῦ πρώτου Παγκοσμίου πολέμου, ἡ Ἀνθρωπολογικὴ ἄποψις ἀναπτύσσεται εἰς τὴν σημερινὴν Ἱατρικὴν σκέψιν παραλλήλως μετὰ τῆς φυσικῆς ἀπόψεως. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ ἄλλως, διότι τὸ πεδίου τῆς δράσεώς μας εἶναι ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι Σῶμα, Διάνοια καὶ Πνεῦμα. (1)

Σῶμα ἔχομεν κοινὸν μὲ τὰ ζῶα. Διάνοιαν ἔχομεν ἐπίσης κοινὴν μὲ τὰ ζῶα, διότι ἡ Διάνοια (Raison, Vernunft) εἶναι προϊὼν τῆς λειτουργίας τοῦ φλοιοῦ τοῦ ἐγκεφάλου, ὅστις εἶναι ὄργανον ἀναπτυχθὲν κατὰ τὴν ζωϊκὴν ἐξέλιξιν ὡς ἀνεπτύχθησαν ἄλλα ὄργανα εἰς διάφορα μέλη τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου διὰ τὴν πάλην διὰ τὴν ζωὴν (Struggle for life). Ὁ φλοιὸς τοῦ ἐγκεφάλου μᾶς κάμνει νὰ προσαρμοσθῶμεν πρὸς τὸ περιβάλλον μας καὶ νὰ κυριαρχῶμεν τῆς Φύσεως. Δι' αὐτὸ ἐξελίχθη οὗτος καὶ ὄχι διὰ νὰ λύσῃ τὰ προβλήματα τῆς ὑψηλῆς πραγματικότητος, τῆς πηγῆς τῆς ζωῆς, τοῦ σκοποῦ τῆς ζωῆς, τῆς ἀληθοῦς πνευματικῆς ὁργανώσεως τοῦ κόσμου.

Τὸ πνεῦμα ἀνήκει ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν ἄνθρωπον. Εἶναι μία μυστηριώδης δύναμις ἡ ὁποία μᾶς κάμνει νὰ ἔχομεν συνείδησιν τῆς ὑπάρξεώς μας, τῆς ἐλευθερίας μας, τῆς δημιουργικότητός μας. Εἶναι ἡ δύναμις ἡ ὁποία μᾶς ἐπιτρέπει νὰ χωριζώμεθα ἀπὸ τὸν φαινομενικὸν κόσμον καὶ νὰ ἰστάμεθα ὑπεράνω χρόνου καὶ διαστήματος. Εἶναι ἡ δύναμις ἡ ὁποία μᾶς δίδει τὴν διαίσθησιν τοῦ μυστηρίου τῆς ὑπάρξεως, τῆς αἰωνιότητος ποῦ μᾶς κάμνει νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι κάποιον πηγαίνομεν, ὅτι ὑπάρχει κάτι ὑψηλότερον ἀπὸ τὴν φαινομενικὴν ζωὴν, μία ἀνωτέρα πνευματικὴ ὁργάνωσις τοῦ σύμπαντος καὶ ὁδηγεῖ ἡμᾶς πρὸς τὴν Transzendenz, πρὸς τὸ θεῖον.

Ἡ νόσος ἔχει τρεῖς ἀπόψεις: σωματικὴν, ψυχολογικὴν (διανοητικὴν) καὶ πνευματικὴν.

Σωματικὴ ἄποψις εἶναι ὁ πόνος, ἡ ἀδυναμία, ἡ ἀϋπνία, ἡ κατάπτωσις τῶν δυνάμεων. Δι' αὐτὰ εἴμεθα τελείως ὀπλισμένοι χάρις εἰς τὰς προόδους τῶν Θετικῶν ἐπιστημῶν.

Ψυχολογικὴ ἄποψις εἶναι σπουδαιοτάτη. Ἡ νόσος φέρει ἓνα κτύπημα, ἓν choc εἰς τὴν ὑπαρξιν τοῦ ἀτόμου. Φαίνεται ὡς ἐὰν σταματᾷ ἡ ζωὴ· ὁ ἄρρωστος αἰσθάνεται φόβον, ἀνησυχίαν. Φοβεῖται διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ἀνησχεῖ διὰ τὴν οἰκογένειάν του, διὰ τὸ ἐπάγγελμά του, τὰ οικονομικά του (πόσον ὁ Ἱπποκράτης ἐπέμεινε ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ τελευταίου παράγοντος)· ἔχει ἓν τρομερὸν αἶσθημα ἀπομονώσεως καὶ αἶσθημα ὅτι δὲν εἶναι ὁ ἴδιος ὡς πρὶν. Ἀγωνιᾷ, σκεπτόμενος μήπως καὶ ὅταν θεραπευθῇ,

1. Ὑπάρχει μεγάλη σύγχυσις τῶν ὄρων. Εἰδικῶς ὁ ὅρος ψυχὴ ἀπεδίδετο ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας ἄλλοτε εἰς τὴν διάνοιαν, ἄλλοτε εἰς ὅ,τι καλοῦμεν πνεῦμα.

θά ἔχη τὰς αὐτὰς δυνάμεις. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ θεραπεύσωμεν τὸν ἄρρωστον, ἐὰν δὲν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν αὐτὴν τὴν ψυχολογικὴν ἀνθρωπολογικὴν ἄποψιν τῆς νόσου. Ἐδῶ αἱ θετικαὶ ἐπιστῆμαι δὲν βοηθοῦν (ἐκτὸς μικροῦ στηρίγματος τῆς ψυχοφαρμακολογίας). Χρειάζονται Ἀνθρωπολογικαὶ γνώσεις καὶ δυνάμεις. Ἀλλὰ δυστυχῶς ἐνῶ ἐκάμαμεν τόσας προόδους διὰ τὴν φυσικὴν ἰδιουσύστασιν τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τὴν βασικὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, τὴν Ἀνθρωπολογικὴν, ἐλάχιστα ἔχομεν προχωρήσει ἀπὸ ὅ τι μᾶς ἐδίδαξαν ὁ Πλάτων, ὁ Ἰπποκράτης, ὁ Αἰσχύλος, ὁ Σοφοκλῆς, ὁ Εὐριπίδης. Ὡς δὲ ὁ Διογένης, ἐξακολουθοῦμεν νὰ διατρέχομεν τὰς ἀγυῖας καὶ τὰς ἀγορὰς τῆς πόλεως ζητοῦντες τὸν Ἀνθρώπον, δηλαδὴ τὴν ἀληθινὴν φύσιν τοῦ Ἀνθρώπου. Παρ' ὅλα αὐτά, ὁ Κλινικὸς ὅστις πλησιάζει τοὺς ἄρρώστους του μὲ τὰς Ἀνθρωπολογικὰς ἀρχάς, ὅστις ἔχει ζήσει, δράσει, μελετήσει τὸ ἀνθρώπινον περιβάλλον, ἔχει ἐγκύψει εἰς τὰ ἔργα τῶν ἀριστοκρατῶν τῆς διανοίας, οἷτινες ἐμελέτησαν τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ ἔχει τὴν θέλησιν νὰ βοηθήσῃ, δύναται νὰ κατορθώσῃ πολλά.

Ἐπάρχει καὶ τρίτη ἄποψις τῆς νόσου, ἡ Πνευματικὴ. Μόνον προσφάτως ἀντελήφθημεν εἰς τὴν Κλινικὴν τὴν μεγάλην αὐτῆς σημασίαν. Εἶναι τὸ Μεταφυσικὸν ἄγχος, τὸ ὁποῖον φανερώμεθα, ὅταν ἐξετάζωμεν τοὺς ἄρρώστους μας, ὅχι μόνον μὲ τὸ στηθοσκόπιον τοῦ θώρακος ἀλλὰ μὲ τὸ στηθοσκόπιον τῆς ψυχῆς. Ἀναφαίνεται χαρακτηριστικώτατον εἰς ἀνεπτυγμένους ἀνθρώπους, ἀσθενοῦντας εἰς ὀλίγον προχωρημένην ἡλικίαν. Ἐν μέσῳ τῆς δράσεώς των, τοῦ σάλου καὶ τῆς πάλης τῆς ζωῆς, δὲν ἠτένιζον τὸ μέλλον καὶ ἔζων ὡς ἐὰν ἦσαν ἀθάνατοι, ὅπως ζῶμεν ὅλοι. Ἡ νόσος ὁμως κρούει τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου καὶ διερωτᾶται ὁ ἄρρωστος: Τί θὰ γίνω; καὶ ἐὰν θεραπευθῶ πόσα ἔτη ἀπομένουν δι' ἐμὲ εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν; Καὶ ἔπειτα: εἶναι ἄρα ἡ ζωὴ μία τραγικὴ φάρσα, καταλήγουσα εἰς ἐκμηδενισμόν; Εἶχε δίκαιον ὁ ἀτυχῆς Albert Camus, ὅταν ἀπὸ τὸ βάθος τῆς καρδίας του ἀνεφώνει: «*La vie est absurde*» ἢ ὑπάρχει μία πνευματικὴ ὀργάνωσις τοῦ σύμπαντος ποῦ μᾶς δίδει ἐλπίδας; Πιστεύσατέ με. Ἀπὸ ὅλας τὰς τραγωδίας τὰς ὁποίας βλέπει ὁ Κλινικὸς ἡ μεγαλυτέρα εἶναι αὐτὸ τὸ Μεταφυσικὸν ἄγχος.

Πῶς δυνάμεθα νὰ βοηθήσωμεν τὸν ἄρρωστον ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἄποψιν;

Ἐπῆρξε μία καταστροφικὴ περίοδος τῆς Ἱατρικῆς, ὁπότε βασιζόμενοι ἐπὶ ἐπιπολαίων γενικεύσεων ἐμπειρικῶν φαινομένων καὶ ἐπὶ ἐσφαλμένης ἀντιλήψεως τῆς Φυσικῆς ἐπιστήμης —τὴν ὁποίαν οἱ μεγάλοι Φυσικοὶ δὲν εἶχον— ἐπρέσβενον οἱ ἱατροὶ τὸν ὕλισμόν ἢ αὐτὸν τὸν εὐνοχισμόν τῆς διανοίας, τὸν καλούμενον Ἀγνωστικισμόν. Σήμερον, ἠλλαξεν ἐντελῶς ἡ στάσις μας. Αὐτοὶ οἱ Φυσικοὶ μᾶς ἔδειξαν τὰ ὅρια τῆς ἐπιστήμης. Ἐνεκόνησαμεν σοβαρότερον εἰς τὴν μελέτην τῶν μεγάλων φιλοσοφικῶν προβλημάτων καὶ πρῶτος ὁ Κάντ μᾶς ἔδειξε πόσον πρέπει νὰ εἴμεθα ταπεινότεροι ὡς πρὸς τὴν δυνατότητα τῆς θετικῆς ἐπιστήμης διὰ τὴν λύσιν τῶν

μεγάλων προβλημάτων. Καί οὕτω ὠδηγήθημεν πρὸς τὴν πνευματικὴν ὁργάνωσιν τοῦ σύμπαντος, τὴν θρησκείαν, τὴν πίστιν. Εἰς ἓν πρόσφατον Παναμερικανικὸν Ἰατρικὸν Συνέδριον ὁ πρόεδρος, ὁ ἐπιφανὴς Κλινικὸς, *Ellmer Reiss* ἀνεφώνει :

« Δὲν μὲ μέλλει, ἂν εἴσθε καθολικοί, διαμαρτυρόμενοι ἢ Ἰουδαῖοι. Ἄρκει νὰ πιστεύετε εἰς μίαν δύναμιν ἄνωτέραν καὶ ἰσχυροτέραν ἀπὸ ὅ,τι θέτει εἰς χεῖρας σας ἢ ἐπιστήμη. Ὁ ἰατρός πρέπει νὰ εἶναι ἄνθρωπος ἰσχυρᾶς πίστεως εἰς τὸν Δημιουργόν... Πρέπει νὰ δηλώσῃ εἰς τὸ κοινὸν καὶ τοὺς συναδέλφους του καθαρῶς καὶ ἄνευ ἐνδοιασμοῦ τὰς ἀρχὰς ἐπὶ τῶν ὁποίων βασιζέται καὶ τὴν πίστιν τὴν ὁποίαν πρεσβεύει ».

Εἰς τὸ Λονδίνον γίνεται ἐτησίως ἰδιαίτερα λειτουργία εἰς τὸν Ναὸν τοῦ *All Souls*, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται εἰς τὸ Ἰατρικὸν κέντρον τῆς πόλεως, διὰ τοὺς Χριστιανοὺς ἰατρούς... Ὁ μέγας ναὸς εἶναι ὑπερπλήρης ἀπὸ ἰατροὺς ὄλων τῶν Χριστιανικῶν δογμάτων καὶ ἀπὸ Ἰουδαίους, Μωαμεθανοὺς καὶ Βουδδιστὰς ἀκόμη. Ὁ ἱεροουργῶν εἶναι υἱὸς ἑνὸς τῶν πλέον διακεκριμένων Ἀνωτέρων ἐταίρων τοῦ Βασιλικῦ Ἰατρικοῦ Κολλεγίου τοῦ Λονδίνου. Ἀναγινώσκονται χωρὶα τοῦ Ἐυαγγελίου ἀπὸ τὸν ἄμβωνα, ἐν ἀπὸ τὸν Πρόεδρον τοῦ Βασιλικῦ Ἰατρικοῦ Κολλεγίου, ἕτερον ἀπὸ τὸν Πρόεδρον τῆς Βασιλικῆς Ἰατρικῆς Ἐταιρίας καὶ μετὰ τὴν λειτουργίαν γίνεται ὑποδοχὴ εἰς τὸ Μέγαρον τῆς Βασιλικῆς Ἰατρικῆς Ἐταιρίας.

Ὁ σκοπὸς τοῦ σημερινοῦ Κλινικοῦ εἶναι νὰ τονώσῃ τὰς δυνάμεις ἀντιστάσεως εἰς τὴν νόσον. Αἱ θετικαὶ ἐπιστήμαι βοηθοῦν εἰς τὴν τόνωσιν τῶν φυσικῶν δυνάμεων. Ἡ ψυχοθεραπεία, ὄχι ἡ στεῖρα ἀναλυτικὴ, ἀλλὰ ἡ βασιζομένη ἐπὶ τῆς «*Verstehende Psychologie*» τοῦ ἱατροῦ καὶ μεγάλου φιλοσόφου *Karl Jaspers* βοηθεῖ διὰ τὰς διανοητικὰς ψυχολογικὰς δυνάμεις. Ἡ θρησκευτικὴ πίστις διὰ τὰς πνευματικὰς δυνάμεις.

Τοιαῦται πνευματικαὶ δυνάμεις ὑπάρχουν. Πολλάκις πρὸς μεγίστην ἐκπληξίν μας νόσος, θεωρουμένη θανατηφόρος, θεραπεύεται, ὡς ἐκ θαύματος καὶ ἡ Κλινικὴ πεῖρα δεικνύει, ὅτι ὁ ἄρρωστος ὁ ὁποῖος ἔχει θρησκευτικὴν πίστιν θεραπεύεται ταχύτερον καὶ ἀσφαλέστερον. Πόσον δίκαιον εἶχον ὁ Ἴπποκράτης καὶ ὁ Γαληνός. Δὲν ἀπέκρουαν τὴν τόνωσιν τῶν μυστηριωδῶν θρησκευτικῶν δυνάμεων τῆς λατρείας τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Ἐδέχοντο αὐτὴν τὴν βοήθειαν. Ἐφήρμοζαν τὴν ρῆσιν τοῦ Γκαίτε. «Ὁ σκοπὸς μας εἶναι νὰ ἐξηγῶμεν ὅ,τι δύναται νὰ ἐξηγηθῇ καὶ νὰ κόπτωμεν μετὰ σεβασμοῦ ἔμπροσθεν τῶν ἀνεξηγήτων μυστηρίων».

Η ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

Ἡ Ἰατρικὴ «πασῶν τῶν τεχνῶν ἢ εὐγενεστάτη», ὡς γράφει ὁ Ἴπποκράτης, ἐξελίσεται ταχέως ἀλλὰ πρὸς τὸ παρὸν μονομερῶς. Χάρις εἰς τὴν ραγδαίαν ἐξέλιξιν τῶν Θετικῶν ἐπιστημῶν προχωρεῖ καὶ θὰ προχωρήσῃ.

Ἄλλὰ ἡ Ἱατρικὴ δὲν εἶναι μόνον θετικὴ ἐπιστήμη. Εἶναι καὶ Ἀνθρωπολογία καὶ μονομερῆς πρόοδος δὲν εἶναι ἐπαρκής. Ἡ ἀληθὴς ἐξέλιξις τῆς Ἱατρικῆς ἀπαιτεῖ τὴν σύνθεσιν θετικῆς ἐπιστήμης καὶ Ἀνθρωπολογίας. Αὐτὸ εἶναι σήμερον δυσχερές, διότι ἡ θετικὴ Ἐπιστήμη καὶ ἡ Ἀνθρωπολογία ἐξελίσσονται ἐκ παραλλήλου μόνον. Χρειαίεται νὰ εὐρεθῇ ὁ τύπος αὐτῆς τῆς Συνθέσεως, ὅπως ἡ Φυσικὴ προώδευσεν ὅταν εὐρέθη ὁ τύπος τῆς συνθέσεως χρόνου καὶ διαστήματος. Χρειαίεται μία ἀπὸ αὐτὰς τὰς μεγάλας θεωρίας ὡς αἱ θεωρίαι τοῦ Νεύτωνος, τοῦ Planck, τοῦ Heisenberg, τοῦ Einstein, αἱ ὁποῖαι ἤνοιξαν νέους δρόμους διὰ τὴν Φυσικὴν.

Ὅταν εὐρεθῇ τοιαύτη θεωρία, τότε θὰ προχωρήσῃ πραγματικῶς ἡ Ἱατρικὴ.

Τότε θὰ δικαιολογηθοῦν οἱ κόποι, αἱ θυσίαι, οἱ ἡρωϊσμοί, οἱ θάνατοι εἰς τὸ πεδίον τῆς ἐπιστημονικῆς μάχης ποὺ γεμίζουν τὰς σελίδας τῆς ἱστορίας τῆς Ἱατρικῆς ἀφ' ὅτου ἡ Ἱατρικὴ ἤρχισεν ὡς φιλανθρωπία, ἀφ' ὅτου ὁ πρῶτος τρωγλοδύτης ἔσκυψε νὰ βοηθήσῃ τὸν τραυματισμένον ὁμόφυλόν του.

Καὶ τότε θὰ ἐπαληθεύσῃ ὅ,τι ἔγραφεν ὁ Descartes τὸν 17ον αἰῶνα :

« Ἐάν ποτε ἡ Ἀνθρωπότης ἐξελιχθῇ εἰς τὸ ἀνώτατον αὐτῆς ἐπίπεδον, διανοητικῶς, ἠθικῶς καὶ σωματικῶς, αὐτὸ θὰ εἶναι ἔργον τῆς Ἱατρικῆς ἐπιστήμης ».